

~~NB. 3. 3~~
632. c. 87. 3

JAVA,

Geographisch, Ethnologisch, Historisch,

DOOR

P. J. VETH,

Hoogleraar te Leiden.

DERDE DEEL.

xli, 1100

HAARLEM. — DE ERVEN F. BOHN.
1882.

waarts stroomen en zich met de Tji Dani vereenigen. Deze bergstroomen vormen op verschillende punten fraaie watervallen, waarvan inzonderheid die onder den naam van Lontar bekend en in het zuiden van Sadeng gelegen een bezoek overwaardig is¹⁾. Men kan dien van het landhuis van Tjampea uit gedeeltelijk met rijtuig en verder te paard over een golvend en bekoorlijke gezichtspunten biedend terrein in 2½ à 3 uren bereiken. Hij wordt gevormd door de Tji Antan, een der schoonste van Buitenzorgs rivieren. Het van den Salak afkomende water stuit aan diens voet tegen een hoogen rotswand, en dringt zich met ongelooftelijke kracht door een spleet van drie à vier voet breedte, om zich in eene enkele zuil ter diepte van honderd en vijf voet neder te storten. Onder kreupelhout en heesters half verscholen, vertoont zich het schuimende water in den val als een kolom van wollige sneeuw, waarin de zonnestralen in prachtige kleuren gebroken worden, terwijl het, de laagte bereikt hebbende, in miljoenen fijne droppels uiteenspat en met kracht weder omhoog wordt gedreven, zoodat zich, even als bij den Riukan-foss in Noorwegen, een uit de diepte opstijgende kolom van rook schijnt te vormen. De geheele omtrek is in de hoogste mate romantisch; schier onmiddellijk na den val krijgt de Tji Antan van een andere beek een ruimen toevoer van water, waarna zij huppelend over keien en klippen haren ruischenden weg vervolgt.

Doch het wordt tijd dat wij den weg van Tjampea naar Djasinga verder volgen. Nergens zijn misschien de sporen van de oude geschiedenis en den ouden godsdienst der Soendaneezen menigvuldiger dan in de streek die wij thans doortrekken; maar het

¹⁾ In het Aardr. en St. Wdbk. wordt, zoo het schijnt, dezelfde waterval Tji Gamea genoemd, terwijl in „de Oosterling“ Lontar en Tji Gamea als verschillende watervallen in de Tji Antan voorkomen. Ik kan bij deze gelegenheid de klacht niet onderdrukken over den ellendigen toestand onzer kennis van dat deel van Java, dat uit particuliere landen bestaat. Wie een denkbeeld wil hebben van den aard van het materiaal waarvan ik mij voor de beschrijving der residentie Batavia heb moeten bedienen, vergelijkte, wat deze watervallen betreft, het Aardr. en Stat. Wdbk. op de artikelen Lontar, Sadeng Wétan, Tjampea, Tjiantang, Tjigamea; S. Roorda van Eysinga, Reizen en Lotgevallen, I. 195; P. P. Roorda van Eysinga, Land- en Vk. III. 2. 306; Kussendraget, Java. 67; Budding, Ned. O. I. 1. 46; Oosterling, II. 2. 82.

zou vermoeiend zijn daar telkens bij stil te staan. Eerst laten wij aan de rechterhand den berg Galoega liggen, waarop een van verre zichtbare koepel staat, en aan welks andere zijde heilige steenen liggen, waaraan herinneringen omtrent zekeren Rangga Gading, een zeer gevreesden geweldenaar uit den tijd van Padjadjaran, verbonden zijn. Drie paal verder ligt bij de kampong Tjomplang de daarnaar genoemde batoe Tjomplang, een andere heilige steen, die ook als een zetel van Rangga Gading wordt aangemerkt. Nu gaan wij de Tji Antan over en bereiken den post Leuwihliang. Vervolgens de Tji Kaniki overtrekkende, verwisselen wij het district Paroeng met het district Djasinga, waarin wij, in de nabijheid van den post Penjamboengan, den steen kunnen bezoeken, die de reeds vroeger vermelde¹⁾ inscriptie van Djamboe draagt. Wij komen vervolgens in het dal der Tji Doerian, zooals de Tji Kandi in haren bovenloop genoemd wordt, welk dal hier de scheiding maakt tusschen het Kendeng-gebergte en de zoogenaamde Goenoeng Séwoe of Sariboe (de Duizend bergen), een veeltoppig, eenigszins geïsoleerd heuvelland, dat het middendeel der westelijke helft van het district Djasinga beslaat. Wij bevinden ons hier op het land Bolang, in Bolang ilier en Bolang oediek (beneden- en boven-Bolang) verdeeld, en vernemen dat zich op het eerstgenoemde deel een heilige grot bevindt met door de natuur gevormde banken, waarop de inlanders zich te slapen leggen om in den droom ingevingen te ontvangen, die hun tot richtsnoer hunner handelingen kunnen strekken. Een beeldje van Padjadjaran-type is in het midden op een voetstuk geplaatst²⁾. Op Bolang volgt het uitgestrekte land Djasinga, dat eenmaal op het punt was van in het bezit van den Maarschalk Daendels te geraken³⁾. Dit landgoed is nog grootendeels met zware wouden bedekt, waarin tijgers en rhinocrossen rondzwerven. Het

¹⁾ D. II. 45.

²⁾ Brumund, Verh. v. h. Bat. Gen. XXXIII. 74, vergist zich stellig wanneer hij zegt, dat die grot tegen den Salak ligt. Bolang ilier ligt (zooals hij zelf zegt) rechts van den weg, en de grot is dus stellig in het Séwoe-gebergte te zoeken. Is deze grot ook dezelfde als de stalaktietgrot aan den weg van Djasinga naar Paroeng, vermeld door Roorda van Eysinga, Reizen en Lotgev. III. 11, en Land- en Volk. III. 2. 397? ³⁾ Zie D. II. 575.

men nog slechts een 100 à 150 meters van den top verwijderd is, houdt alle plantengroei geheel op en klinken de hoeven der paarden op de trachietrotsen, naaw door een paar centimeters aarde bedekt. Nu wordt het onmogelijk in den zadel te blijven; soms moet men op handen en voeten voortkruipen, tot men de zonderlinge paden bereikt, die ook hier, volgens hunne gewoonte, de rhinocrossen om den rand van den krater hebben uitgeschuurd ¹⁾.

Steeds klimmend en klouterend en nu en dan over de rotsblokken struikelend, staat men eindelijk aan den rand van den krater, een ontzachtlijk, trechtervormig gat van eironde gedaante, waarvan de grootste doorsnede, die van west-zuidwest naar oost-noordoost is gericht, 600 à 700 meters bedraagt. De wanden, gevormd door opeengestapelde rotsstukken, die aan een muur met ontelbare spleten doen denken, hellen naar binnen vrij steil, op enkele plaatsen loodrecht af; het oog kan zich slechts langzaam gewennen om tot op den omstreeks 150 meters diepen kraterbodem door te dringen er de steenbrokken te onderscheiden die hem bedekken. Alles bestaat uit grauwwkleurig trachiet, alles schier is kaal en van plantbekleding verstoken. De kraterbodem is door een dwarsrug in twee deelen gescheiden, waarvan het noordoostelijke zich als het diepste vertoont. Sporen van hevige vulkanische werking zijn nergens meer te zien; alleen uit dien tusschenrug, die niet hooger dan 10 à 12 meters schijnt te zijn, en slechts uit onsamenvangend puin en gruis is gevormd, stijgen nu en dan nog witte dampwolken omhoog, die het u verkondigen dat het onderaardsche vuur hier nog smeult, en de diepe stilte die hier heerscht, nog altijd niet volkomen te vertrouwen is. Echter is na 1805 geene uitbarsting van den Tjerimai meer voorgekomen ²⁾. Het afdalen in den krater zou met behulp van ladders misschien mogelijk wezen. Niet daarvan voorzien, deinsde zelfs Junghuhn terug voor het vermetel pogen, hij, de stoutste bergbeklimmer die nog Java's grond heeft betreden.

De legenden der Soendaneezen brengen het ontstaan van den

¹⁾ Vgl. D. I. 248.

²⁾ Zie boven, bl. 188.

krater alweder in verband met den Soesoehoenan Goenoeng Djati, den eersten verkondiger van den Islam in hun gewest. De wali's die hem in zijne taak behulpzaam waren, door geestelijken hoogmoed bedwelmd, weigerden hem de hulde waarop hij aanspraak had. Op een dag door den Scheikh voor eene samenkomst op den top van den Tjerimai bepaald, waren alle voorbereidselen voor zijne ontvangst verwaarloosd, werden hem alle eerbewijzen onthouden. Eene gevoelige terechtwijzing was dubbel verdiend. Eensklaps stort de berg ineen en ontstaat de vreeselijke diepte, waarin wij een krater meenen te zien. Ongedeerd zitten de wali's op den bodem van den afgrond, en zegopralend ziet de Scheikh van den rand des kuils op hen neder.

Maar het is niet enkel om in den krater neêr te blikken, dat wij den Tjerimai bestegen hebben; het is ook om, voordat wij van Tjeribon afscheid nemen, de residentie van dit haar hoogste punt nog eens in haar geheel te overzien. Het oog behoerscht er eene onmetelijke uitgestrektheid en weidt over een der schoonste gedeelten van den aardbodem. Onvergelijkelijk is het parorama van bosschen en sawahs, van dorpen en weiden, van heuvels en vlakten, van stroomen en meren, van de blauwe zee en het verre verschiet. Eene beschrijving is overbodig; wij hebben de residentie in alle richtingen doorkruist; wij hebben overal getracht ons hare terreingesteldheid zoo duidelijk mogelijk voor den geest te stellen; hier zien wij ze in haren geheelen omvang als een landkaart aan onze voeten uitgebreid.

ZESDE HOOFDSTUK.

De Preanger Regentschappen.

Wij zijn genaderd tot de grootste en gewichtigste residentie van West-Java, de Preanger Regentschappen. Men zou ze ook de meest typische kunnen noemen, omdat wat West-Java van het overige des eilands onderscheidt, zoo wel wat de natuur als

meters, de waterloopen doorgaans geheel droog en staat alleen in de diepste holligheden eenig koffiekleurig vocht, zoodat de lava, door wier luchtballen het water heen sijpelt, bloot en glad gespoeld aan den dag komt. Zij vertoont zich als eene vaste, harde, lichtgrauwe massa, waarin verhevenheden en gaten elkander afwisselen.

Uit dezelfde lava zijn ook de heuvels en heuvelstrooken opgebouwd, die de bergvlakte van Priatin omgeven. In een dezer heuvels, Djengkol geheeten, vindt men rechts van den weg, 1 paal van Priatin, een klein hol aan den voet van een loodrechten rotswand, door ontelbare vledermuizen bewoond. Het is vooral belangrijk voor den geoloog, die hier de poreuse, fraai gekroesde lava geheel bloot liggende kan gadeslaan ¹⁾.

Het dorp Priatin zelf is alleen door zijne hooge ligging merkwaardig: het strekt gewoonlijk tot station voor hen die den Slammat van de Banjoemasche zijde willen beklimmen. Na in een rit van ongeveer een kwartier in west-noordwestelijke richting de schier geheel bebouwde bergvlakte doorkruist te hebben, ziet men zich verplaatst in een oorspronkelijk woud van zware boomen, die een bij uitstek ruig en harig voorkomen hebben door de ontelbare varens, mossen en orchideeën waarmede zij behangen zijn. Inzonderheid onderscheidt men daaronder de fraaie mossoort *Meteorium speciosum*, die, in ellen lange festoenen van de takken afhangende, door het geringste zuchtje gewiegd wordt. Eerst door droge beekkloven, hooger op, waar men de paarden moet achterlaten, vooral door rhinocerospaden, ziet men zich den weg naar de hoogte gebaand, naar de zone der Javaansche alpenflora, die zich nergens schooner en weliger dan op dezen bergtop vertoont. Treft men hier een vroolijken zonneschijn, dan vereenigen zich het hooge geurige gras, de veelkleurige bloemen, het gogons van ontelbare insecten, de zacht glooiende helling, de reine lucht, om deze streek tot een lusthof van Flora te maken, die echter, wanneer wij verder trekken, maar al te spoedig in de woeste werkplaatsen van Vulcanus

¹⁾ Junghuhn, Java, II. 175, 176.

overgaat. Op ongeveer 180 meters beneden de uiterste grens van den plantengroei ziet men hier de dwarsche rib van den G. Lanang uitsteken als een kleine op den Slammat staande bijberg, in welken wij reeds vroeger een overblijfsel van het oudere geraamte des vulkaans meenden te herkennen ¹⁾. Maar verder willen wij onzen tocht thans niet voortzetten, daar wij top en krater reeds van Tegal uit hebben bezocht.

De tweede verbindingsweg van Banjoemas met Tegal, dien wij reeds aan de Tegalsche zijde leerden kennen ²⁾, heeft van Bobot Sari tot aan de grens nog eene lengte van 8 palen, en doorsnijdt een door massa's lava overstroomd terrein, dat door den bovenloop der Kali Kelawèn besproeid wordt. Dit riviertje vormt ten noorden van Bobot Sari een merkwaardigen waterval, die de schoonste rotsontblootingen te aanschouwen geeft. Tusschen 15 voet hooge zijwanden stroomt de beek over een glad geschuurde bedding, in welker midden zij een dieper kanaal heeft gegraven, tot zij zich eensklaps van een veertig voet hoogen rotswand in een halfcirkelvormig bekken van omstreeks 150 voet diameter nederstort. De zijwanden blijven in gelijke hoogte het bekken omgeven en loopen dan verder oostwaarts, nu tot 55 voet boven den dalbodem stijgende. De onderste helft van den wand waarlangs het water afstort, is tot eene diepte van wel 10 voet uitgehold, zoodat men zonder bezwaar achter den waterval door kan gaan. Men kan zich dus hier gemakkelijk overtuigen, dat het naar binnen springende gedeelte van den wand uit eene lichter weg te spoelen ophooping van vulkanische rolsteenen bestaat, en dat de bedding van harde lava, ter dikte van 20 voet, op de rolsteenen rust en eenige voeten vooruitspringt ³⁾.

Wij hebben hier tevens gelegenheid om van wat naderbij een blik te werpen op het zeer eigenaardig gevormde gebergte, dat zich aan de oostzijde van den pas waarover de weg loopt, verheft en tot aan den Rägâ Djambangan voortschakelt. De zuidzijde van dit gebergte vertoont zich geheel anders dan de noordzijde,

¹⁾ Boven, bl. 375. Ik heb overigens hier nog een en ander aan Junghuhn's Java, II. 194 vv. ontleend.

²⁾ Boven, bl. 378.

³⁾ Junghuhn, Java. II. 178.